

BÜYÜK HUN HAKANI Çİ-Çİ'DEN ATATÜRK'E "YA İSTİKLAL YA ÖLÜM" DÜŞÜNÇESİ

YRD. DOÇ. DR. EMİN KIRKIL*

Toplumlar, özellikle de millet seviyesine ulaşmış toplumlar, kendi vatanlarında hiçbir yabancı güç ve devletin müdahalesi olmadan yaşamayı esas kabul ederler. Bu hem kendileri için bir onur meselesi olarak algıladıkları bir durum, hem de vatan diyerek bir şekilde kutsiyet attikleri ülke topraklarına verdikleri değerle ilgili bir yargıdır. Tarihi olaylara bakıldığında bu üst düzey değerlerin üretilmesi, milletleşmenin bir ön şartı olarak geliştiği görülür.

Bütün milletler için geçerli olan bu gelişme Türk tarihinde diğer toplumlardan daha önce gözlemlenmektedir. Büyük Hun hükümdarı Mete, tahta geçtiği zaman, Hunların zayıf durumlarından yararlanarak savaş sebebi arayan Tunghu¹ elçisi Mete'nin önce atını sonra da cariyelerinden birini ister. Kurultayın itirazlarına rağmen Mete bunların kendi şahsi malı olduğunu söyleyerek isteklerini yerine getirir. Üçüncü kez gelen Tunghu elçisi, sınırda bulunan çorak bir toprak parçasını ister. Bu istek karşısında Hun hükümdarı; *"At ve kadın benim şahsi malımdı verdim. Fakat toprak devletin temelidir. Biz burasını onlara nasıl hediye edebiliriz!"*² diyerek savaş ilan eder ve savaşı kazanır. Mete'nin bu tarihi cevabı Türklerin sadece vatan kavramını geliştirmelerinin işareti değil aynı zamanda milletleşmenin de işareti olarak algılanmalıdır. Nitekim Mete M.Ö. 185 yılında Çin İmparatoriçesine yazdığı

* Celal Bayar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

Mete M.Ö. 185 yılında Çin İmparatoricesine yazdığı mektupta; *Orta Asya'da yaşayan bütün kavimleri yay geren Hun haline getirdiğini* söylemektedir³. Tarihe geçen bu ifadeler milletleşmenin açık delilleridir.

mektupta; *Orta Asya'da yaşayan bütün kavimleri yay geren Hun haline getirdiğini* söylemektedir³. Tarihe geçen bu ifadeler milletleşmenin açık delilleridir.

Bu milletleşme süreci kurumsallaşma ile birlikte devlet teşkilatını doğurmuştur. Bu nedenle millet devleti doğuran esas unsurdur. Kısaca kendi toprakları üzerinde bağımsız yaşayan bir millet olmadan devlet olmaz. Devlet millî bağımsızlık temellerinde doğar. Bununla birlikte zaman zaman milletleri yönetenlerin bu esasları unuttukları veya gözden uzak tuttukları görülmüştür. Türk tarihinin böyle iki kritik dönemi yaşadığı bilinmektedir. Bunlardan birincisi, Büyük Hun İmparatorluğunun zayıfladığı döneme rastlar. Çin ile mücadeleler, iç çekişmeler ve ağır kış şartları sonucunda büyük kayıplar veren Hun hükümdarı Huhenyah, kardeşi ve rakibi Çi-çi (Chih-chih)'ye yenilince M.Ö. 53 yılındaki kurultayda; *"Çin şimdi çok güçlüdür. Hun*

devleti olarak varlığımızı sürdürebilmek için tek çıkar yol Çinin himayesi altına girmektir" der. Öyle anlaşılıyor ki Huhenyah bu teklifi ile millî bağımsızlığın önemini kavrayamamış, düşman bir devletin vesayeti altına girmenin onursuzluğunu da idrak edememiştir. Fakat kurultayda bulunanlar tarihi bir cevap vereceklerdir: *"Bu olamaz! Hunların gelenekleri cesaret ve güçlülüğü bir onur meselesi olarak kabul eder! Başkalarına bağlanıp ona hizmet etmek ise aşağılıktır! Hunlar at üzerinde savaşarak devleti derlemiş ve kurmuşlardır. Yüzlerce kavim arasında böyle davranarak ünlerini kazanmışlardır. Ölünceye kadar savaşmaya hazır yiğitler bizde her zaman bulunur. Şimdi büyük ve küçük kardeşler, devleti ele geçirmek için uğraşıyorlar. Devleti ele geçirmeyi büyük kardeş başaramazsa küçük kardeş başarabilir. O öldükten sonra ise bize onun şerefi ve ünü kalır. Onun torunları ise daima devleti idare ederler.*

*Gerçi Çin bugün bizden güçlüdür. Fakat Hunları kendisine bağlayıp diz çöktüremez. Bize ta atalarımızdan kalan devlet idaresi ile yol ve yöntemleri niçin bozalım? Çine bağlanarak niçin Çine hizmet edelim? Dirlilik ve düzenimizi belki bu yolla bir süre kurabiliriz fakat diğer kavimlere gülünç oluruz"*⁴.

Çin kaynaklarının aktardığı bu sözler, toplumun millî bağımsızlık konusundaki hassasiyetini göstermesi bakımından önemli olduğu kadar; bağımsızlığın bedelini ölümü göze almak olduğunu göstermesi bakımından da önemlidir. Böylesine büyük idealler, ona inanmış yüreklerin işidir. Belki vesayet altında bir müddet iyi şartlarda yaşanabilir fakat milletin haysiyeti ve şerefi ayaklar altına alınmış olur.

Kurultay üyelerine bu cesareti veren esasında Çi-çi'nin bağımsızlıktan yana takınmış olduğu tavidir. Çünkü başlangıçta unvansız birisi olarak halkın arasında

yaşarken, hükümdarın yanlış kararları sonucunda milletin boyunduruk altına düşmesine engel olmak için ortaya çıkarak taht mücadelesine başlamıştı. Huhenyah'ın Çin tabiiyetine girmesinden sonra Çi-çi kendisine bağlı Hun kütelleri ile batıya çekilmiş Batı Türkistan'a gelerek burada bir kale kurmuştur. M.Ö. 36 yılında Çin büyük bir ordu ile Çi-çi Han'ın bulunduğu kaleyi kuşattı. Çi-Çi yanındaki birkaç bin kişilik bir kuvvetle teslim olmayarak kanının son damlasına kadar savaştı. Saray içerisinde oda ve koridorlarda cereyan eden çarpılmalar sonucunda Çi-çi ve beraberindeki 1518 kişi öldü⁵. Çi-çi niçin Çin vesayeti altına girerek rahat içerisinde yaşamayı tercih etmedi? Öyle anlaşılıyor ki bu Hun hakani millî bağımsızlık olmadan ne milletin ne de devletin olmayacağını çok iyi kavramıştır. Ona göre bu millet Çin esaretine girmektense yok olsun daha iyidir. Bu nedenle Çi-çi ve beraberindekiler M.Ö. 36 yılında **ya istiklal ya ölüm** kararını vermişlerdir. Bunun ne anlam taşıdığı asırlar sonra daha iyi anlaşılacaktır.

Çi-çi ve beraberindekiler M.Ö. 36 yılında **ya istiklal ya ölüm** kararını vermişlerdir. Bunun ne anlam taşıdığı asırlar sonra daha iyi anlaşılacaktır.

Benzer bir durum da Mondros Mütarekesi sonrasında ortaya çıkar. Mütareke şartları karşısında özellikle yönetici konumundaki kişiler zayıflatılmış da olsa devletin devamını sağlamak, mevcut statükolarını devam ettirmek için milletin bağımsızlığını tehlikeye atarak *İngiliz Himayesi* veya *Amerikan Mandası* talep etmeyi kurtuluş çaresi olarak görürler. Elbette bu dönemde manda ve himaye fikrini savunanların hepsi ihanet içerisinde olan insanlar değildi. Onlar kendi düşünce açlarına göre mevcut şartlarda en kolay çözüm yolu olarak bu formülü bulmuşlardır. Hasım fakat güçlü bir devletin vesayeti altına girerek çökmek üzere olan siyasi yapıyı yaşatmaya çalışmak... Huhenyah'ın formülü de bu değil miydi? Bu birinci grupta yer alanlar görünüşte çok da haksız sayılmazlardı. Çünkü onlar "*reel politik şartları*" göz önünde tutmuş ve görünüşte mantıklı bir yol bulmuşlardır. Ne var ki bu görüş sahipleri, bağımsızlığın millet için haysiyet ve şeref meselesi daha bir hayat meselesi olduğunu kavrayamamışlardır. Onlar, aradan geçen binlerce yıla rağmen, Huhenyah'ın önerisine karşı çıkan kurultay üyelerinin ulaşmış olduğu yüksek ideallere maalesef ulaşamamışlardır.

Şüphesiz bir başka devletin vesayeti altına girmenin en büyük tehlikesi vassal millet için benliğini kaybedip, yok olmaktır. İşte esas karar verilmesi gereken de bu noktadır. Bu nedendir ki Mondros mütarekesinin getirdiği karanlık ortam Çi-çi ruhunu yeniden doğurmuştur. Şimdi Mustafa Kemal Paşa, Huhenyah gibi düşünenlerin karşısında yeni bir Çi-çi edasıyla gerçek kurtuluş çaresinin "**ya istiklal ya ölüm!**" olduğunu haykırıyordu. Ama vesayet düşüncesini savunanlar devletin millî istiklal sonucunda doğduğunu unutmuş görünüyorlar. Bu nedenle Mustafa

Bu nedenle Mustafa Kemal, “esas olan Türk Milletinin haysiyetli bir millet olarak yaşamasıdır. Bu da ancak istiklali tam manasıyla temin etmekle sağlanabilir” diyordu.

Kemal, “*esas olan Türk Milletinin haysiyetli bir millet olarak yaşamasıdır. Bu da ancak istiklali tam manasıyla temin etmekle sağlanabilir*” diyordu. Ordunun, silahın, devletin olmadığı bir dönemde mücadele etmeye karar vermek de pek kolay bir iş değildi. Bunun ancak bağımsızlığı millet hayatının temeli kabul edenler göze alabilirdi. Onun için parola **ya istiklal, ya ölümdür!**

Mustafa Kemal hareket noktasındaki farklılığı daha Amasya Genelgesinde ortaya koymuş, “*vatanın bütünlüğü milletin istiklali tehlikededir*” demiştir⁶. Ona göre, esas üzerinde düşünülmesi gereken değerler bunlar olmalıdır.

Huhenyah’a karşı çıkan ile manda ve himaye önerilerine karşı çıkan Mustafa Kemal’in birleştiği ortak nokta; “*bağımsızlık bir millet için haysiyet ve onur meselesidir, kendi istediği ile esareti kabul etmekse haysiyetsizliktir*”. Nutuktaki ifadeler, Atatürk’ün bağımsızlık konusundaki hassasiyetini ortaya koyması bakımından önemlidir. Ona göre, hiçbir kazanım millî bağımsızlıktan daha değerli değildir. Boyunduruk altında elde edilecek gelişmişlik ve refah seviyesi de buna dahildir. Çünkü insanlık haysiyet ve şerefine icabı olarak bağımsızlık için her şey göze alınmalıdır.

Son yıllarda ülkemizde, millî bağımsızlığa gölge düşürecek politikalar “*reel politik şartlar*” değerlendirilmesinin arkasına sığınarak ortaya atılmaktadır. Maalesef bu tehlikeli ifadeler ihaneti değilse bile gaflet ve delaleti göstermektedir. Huhenyah ve Mondros teslimiyetçilerini anımsatan bu yaklaşımlar ülkemizde *yeni mandacılık* düşüncelerini türetmektedir. Esasen Hun İmparatorluğunun dağılma döneminde Çin karşısında düşülen durum ile yirminci yüzyıl başlarında Avrupa karşısında düşülen durum, günümüzde AB karşısında yaşamakta olduğumuz süreçle büyük benzerlik arz etmektedir. Mustafa Kemal Paşa bu tablolarla ilgili değerlendirmesini 6 Mart 1922’de TBMM kürsüsünden; “*Efendiler, Avrupanın bütün ilerlemesine, yükselmesine ve medenileşmesine karşılık Türkiye tam tersine gerilemiş ve düşüş vadisine yuvarlanmıştır. Artık vaziyeti düzeltmek için mutlaka Avrupadan almak gibi bir takım zihniyetler belirdi. Halbuki hangi istiklal vardır ki ecnebilerin nasihatleriyle ve ecnebilerin planlarıyla yükselebilirsin? Tarih böyle bir hadiseyi kaydetmemiştir!*” diyerek yapmıştır. Görüldüğü gibi bu durumda da Atatürk’ün hareket noktası millî istiklal ve onun korunması düşüncesidir.

Atatürk’ün fikir ve düşüncelerinin oluşumunda Türk tarihinin engin birikiminin payı olduğu muhakkaktır⁷. Bu kaynak Onu Türk milletinin kurtarıcısı ve önderi konumuna taşımada çok büyük bir önem taşıırken, Onda *İstiklal benim*

karakterimdir! diyecek kadar bağımsızlık ülküsünü de geliştirmiştir.

Son olarak Atatürk'ün, adeta bir millî bağımsızlık ülküsü manifestosu ve millî bir vasiyeti olan, Nutuktaki ifadelerini aynen aktarıyoruz. Büyük kurtarıcı bağımsızlığın millet hayatı için taşıdığı önemi şöyle açıklar;

Esas Türk milletinin haysiyetli ve şerefli bir millet olarak yaşamasıdır. Bu esas ancak tam bağımsızlığa sahip olmakla temin edilebilir. Ne kadar zengin ve müreffeh olursa olsun istiklalden mahrum bir millet ve medeni insanlar nezdinde uşak olmaktan daha yüksek bir muameleye layık görülemez.

Ecnebi bir devletin himaye ve dostluğunu kabul etmek insanlık vasıflarından mahrumiyeti, acz-ü meskeneti itiraftan başka bir şey değildir. Filhakika bu derekeye düşmemiş olanların isteyerek başlarına bir ecnebi efendi getirmelerine asla ihtimal verilemez.

Hâlbuki Türkün haysiyet ve izzetinefis ve kabiliyeti çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir millet esir yaşamaktansa mahvolsun evladır!

Binaenaleyh, ya istiklal ya ölüm!

İşte gerçek kurtuluşu isteyenlerin parolası bu olacaktır.

Bir an için, bu kararın tatbikinde başarısızlığa düşüleceğini farz edelim! Ne olacaktı? Esaret !

Peki Efendim. Diğer kararlara uyduğumuz takdirde netice bunun aynı değil miydi?

Şu fark ile ki istiklali için ölümü göze alan millet, insanlık haysiyet ve şerefın icabı olan bütün fedakarlığı yapmakla müteselli olur ve bittabi esaret zincirini kendi eliyle boynuna geçiren miskin, haysiyetsiz bir millete nazaran dost ve düşman nazarındaki mevki farkı olur⁸.

Ecnebi bir devletin himaye ve dostluğunu kabul etmek insanlık vasıflarından mahrumiyeti, acz-ü meskeneti itiraftan başka bir şey değildir.

1 Hunların doğusunda yaşayan proto-moğol bir kavim.

2 ÖGEL, Bahaeddin (1981), *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi I*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 223; L. Nikolayeviç GUMILEV (2002), *Hunlar*, (çev. Ahsen Batur), İstanbul: Selenge Yayınları, s. 80.

3 ÖGEL, Bahaeddin age., s. 441-448.

4 ÖGEL, Bahaeddin (1981), *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi II*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 153; ÖGEL, Bahaeddin (1979), *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, 2. Baskı, Ankara: Kömen Yayınları, s. 46; çok az bir değişiklikle aynı ifadeler GUMILEV, age., s. 178'de aktarılmaktadır.

5 ÖGEL, Bahaeddin *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi II*, s. 175-178; bu savaşın teferruatı için bk.,

GUMILEV, age., s. 187-189.

6 ATATÜRK, M. Kemal (1983), *Nutuk I*, Millî Eğitim Basımevi, Ankara 1981, s. 30-31.

7 Atatürk'ün fikir dünyasına Türk tarihinin etkileri için bkz. İbrahim KAFESOĞLU-Mehmet SARAY, *Atatürk İlkeleri ve Dayandığı Tarihi Temeller*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları,

8 ATATÜRK, M. Kemal age., s. 13.

Kaynaklar

ATATÜRK M. Kemal (1981), *Nutuk I*, Ankara: Millî Eğitim Basımevi.

GUMILEV, L. Nikolayeviç (2002), *Hunlar* (çev. Ahsen BATUR), İstanbul: Selenge Yayınları.

KAFESOĞLU İbrahim- SARAY Mehmet (1983), *Atatürk İlkeleri ve Dayandığı Tarihi Temeller*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.

ÖGEL Bahaeddin (1979), *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, 2. Baskı, Ankara: Kömen Yayınları.

ÖGEL Bahaeddin (1981), *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi I-II*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.